

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Alt-Sosyo Ekonomik Düzeye Sahip Ailelerin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi*Selin MERAĞI¹, Esra ÇALIK VAR²*

ÖZ

Amaç: Araştırmanın amacı, sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda farkındalık düzeylerinin incelenmesidir.

Yöntem: Ankara ilinde ikamet etmekte olup sosyal yardımlardan faydalandığını belirten 137 çocuğun anne-babasına “İstismar Farkındalık Ölçeği” uygulanmıştır. Katılımcıların bahsi geçen ölçekten aldıkları puanlar ile sosyo-demografik özellikleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla parametrik testlerden Bağımsız Örneklemeler için T Testi ve Tek Yönlü Anova analizleri kullanılmıştır.

Bulgular: Ailelerin “İstismar Farkındalık Ölçeği”nden aldıkları puanlar ile eğitim durumu ve medeni durum arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş; yaş ve sosyal yardımlardan faydalanma süresi ile ölçekten alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Sonuç: Bu çalışmada, alt sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerin çocuk istismarı bilinç düzeyinde anne-babanın yaşının önemi olmadığı; katılımcıların eğitimi durumu arttıkça bilinç düzeylerinin arttığı, boşanmış ve eşini kaybetmiş ebeveynlerin istismar ve ihmal bilinç düzeyinin daha düşük olduğu, sosyal yardımlardan faydalandıklarını söyleyen anne ve babaların sosyal yardımdan faydalanma süresi ile çocuk istismarı ve ihmali bilgi düzeyleri ile arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi için risk faktörlerine sahip özellikle alt sosyo-ekonomik seviyedeki ailelerin bilinçlendirilebilmesi için eğitimlerin planlanması, risk grubundaki yoksul ailelerin tespiti ve bu ailelere yapılan yardımların geliştirilebilmesi için izlenmesi gerekliliği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Aile, Çocuk, Çocuk İhmali, Çocuk İstismarı

A Survey about the Awareness Level of the Child Abuse and Neglect among the Socioeconomically Low-Level Families*Selin MERAĞI¹, Esra ÇALIK VAR²*

ABSTRACT

Aim: The purpose of this survey is examining the awareness level of families with low socio-economic status about child abuse and neglect.

Methods: A survey (Abuse Awareness Scale) was conducted among the 137 children's parents who dwell in the Ankara city and intend to apply to social aid system. In order to test whether there is a significant difference in terms of sociodemographic characteristics of the participants, T-test among the parametric tests and Anova methods were used.

Results: A significant relevance was detected between the scores of the parents on the scale and their education level and marital status. But apparently, there was no significant relationship between age and duration of receiving social aids.

Conclusion: In this research, it was found out that the level of child abuse awareness of the families with the lower socio-economic level was not important for the age of the parents. But the education level of the participants increased, awareness of the parents about child abuse and neglect also has increased. Furthermore, results revealed that single parents are less aware of the child abuse and neglect, and there was no significant relevance between the level of awareness of child abuse and duration of receiving social aids of the families.

Keywords: Family, Children, Children Neglect, Children Abuse

¹ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Bölümü

² Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Sorumlu Yazar: Esra ÇALIK VAR

E-posta adresi: esracalik82@gmail.com

ORCID No: 0000-0002-6025-0576

Gönderi Tarihi: 05.05.2019

Kabul Tarihi: 28.05.2019

GİRİŞ

Çocukluğun genel kabul gören kavramsal bir tanımını yapabilmek zorlayıcı bir süreçtir. Çocukluğun geçtiği bağlam, kültür, yasalar, dönemin genel kabulleri, anne-babalık anlayışı, yetişkinliğin ne zaman başladığına ilişkin algılar çocukluk tanımını da farklılaştırmaktadır.

Wyness, çocukluğu “Çocukların doğasını ve toplumun diğer üyeleriyle ilişkilerinin türlerini tanımlayan bir soyutlama, fikirler takımı” olarak tanımlanmıştır (1). Çağdaş çocukluğu anlamlandırabilmek adına dört yaklaşım bulunmaktadır. Toplumsal olarak kurulmuş çocuk yaklaşımı, çocukluğun hem tarihsel hem de kültürel anlamda değiştiğini vurgulamaktadır. Toplumsal yapısal çocuk yaklaşımı ise çocukların toplumdaki durumları ve toplumdan topluma değişen görünüşleri olduğunu ancak her toplumda değişmez bir grup olarak toplumsal hayatın bir parçası olduklarını ileri sürmektedir. Azınlık grubu çocuğu yaklaşımı toplumsal yapısal çocuk yaklaşımı ile benzerlik gösterirken onun siyasi bir versiyonudur. Kabile çocuğu yaklaşımı ise toplumsal olarak kurulmuş çocuk yaklaşımının siyasi formudur. Her iki yaklaşım da çocuğun özgürlüğü üzerine odaklanır (2). Tüm bu tanımlamaların dışında çocukluk, hayatın bütün evrelerini etkileyen önemli bir yaşam dönemidir. Kişinin yetişkinlik dönemindeki fiziksel ve zihinsel sağlığı ve üretime katılımının niteliği çocukluk dönemi yaşantıları ile doğrudan ilişkilidir. Gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda çocuğun faydacı değeri azalarak psikolojik değeri

artmaya başlamıştır (3). Bu nedenle, gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlar hem devlet politikaları hem de uygulamalarında çocuk haklarına yer vermekte (4) çocukları aile yanında, okulda ve farklı çevrelerde korumaya çalışmaktadır. Çocuğa yönelik bu bakış açısını destekleyen düşüncenin bir ürünü olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Çocuk Hakları Sözleşmesi imzalanmıştır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler 44. Genel Kurulunda 20 Kasım 1989 yılında oy birliğiyle kabul edilmesinin ardından Türkiye’de 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme ile 18 yaşın altındaki her birey çocuk olarak kabul edilmiş ve çocuklara sunduğu haklar ile dünyadaki bütün çocukların sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için her türlü ihmal ve istismardan korunmalarını sağlamayı amaç edinmiştir (5). Son yıllarda bütün toplumlarda yapılan çalışmalarla çocuk istismarı ve ihmali engelleme konusunda olumlu gelişmeler kaydedilse de dünyanın pek çok yerinde çocuklar aileleri ya da yabancı kişilerce kötü muameleye maruz kalmakta; beslenme, barınma, hijyen gibi temel ihtiyaçlarından yoksun bir şekilde büyümektedirler (6). Kontrolsüz kentleşme, artan nüfus, yoksulluk, çocuğa yönelik algı gibi nedenlerle çocuğun sadece çocukluk dönemini değil tüm yaşantısını etkileyen çocuk istismarı ve ihmalinin görülme sıklığı giderek artmaktadır. 2000 yılında, Türkiye’nin 27 ilinde Türkiye Devlet

İstatistik Enstitüsü'nce gerçekleştirilen çalışmada 6758 çocuğun istismar ve ihmal mağduru olduğu açığa çıkmıştır (7) fakat bu verilerin sayı bakımından daha fazla olduğu ve geleneksel toplumlarda kültürel nedenlerle bazı vakaların gizli tutulduğu ve bildirilmediği düşünülmektedir (8).

Çocuk istismarı kavramını ilk kez ortaya atan isim 1962 yılında Henry Kempe olmuştur. Kempe, ilk olarak "hırpalanmış çocuk" terimini ortaya koymuştur ve bu önemli gelişmeden sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmalar yaygınlaşmaya başlamıştır (9). Çocuk istismarı ve ihmali, bir yetişkin tarafından bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde çocuğa yöneltilen, profesyonel kişilerce uygunsuz olarak nitelendirilen ve çocuğun gelişimini olumsuz etkileyen tüm davranışlar olarak tanımlanabilir. Bu davranışların sonucu olarak çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının zarar görmesi söz konusudur. Çocuk istismarı fiziksel, cinsel ve duygusal olmak üzere üçe ayrılmaktadır (10).

Fiziksel istismar, çocuğun kaza dışı yaralanması ve fiziki sağlığının tehlikeye girmesi durumudur (11). Çocuk fiziksel istismarının nedenleri incelendiğinde kültürün ve anne babaların çocukluk çağı yaşantılarının önemli bir faktör olabileceği düşünülmektedir. Çocuklarına fiziksel istismarda bulunan ebeveynler genellikle yalıtılmış bir çevrede yaşadıkları, kendilerinin de çocukluk çağı ihmal ve istismar öyküsü bulunduğu, çocuklarından gelişim düzeylerinin üzerinde beklentide bulunduğu ve düşük sosyo-ekonomik

düzey ve benlik saygısına sahip oldukları görülmüştür (12).

Duygusal istismarın fiziksel istismara göre tanımlanması daha zordur. Ebeveynlerin çoğunun çocuklarına gösterdikleri davranış biçimlerinin istismar olduğunun farkında olmadıkları görülmüştür. Duygusal istismara maruz kalmış çocukta fiziksel istismara göre daha somut kanıtlar olmadığından ortaya çıkarılması da daha güç olmuştur. Duygusal istismar, çocuğa karşı sözle ya da eylemle gerçekleştirilen onur kırıcı davranışlar olarak tanımlanabilir. Yetişkinlerin yaşadığı stres, sosyoekonomik durum, geleneksel inançlar çocuklarını duygusal istismara maruz bırakmalarına neden olmaktadır (13).

Cinsel istismar; çocuğun en az kendisinden altı yaş büyük bir kişi tarafından cinsel doyum için zorla veya ikna edilerek kullanılması olarak tanımlanabilir. Cinsel istismar olarak kabul gören eylemler ise şunlardır: Ensest, çocuk pornografisi, teşhircilik, cinselliği kışkırtan konuşmalar, cinsel organları okşama (14).

İhmal, çocuğun bakımını sağlamakla yükümlü bireyin bu görevini yerine getirmemesi, çocuğun gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmesi açısından temel ihtiyaçlarının hiç karşılanmaması olarak tanımlanabilir. İhmali fiziksel ihmal ve duygusal ihmal olarak iki sınıfa ayırmak mümkündür. İstismarda olduğu gibi fiziksel ihmalin fark edilmesi duygusal ihmale göre daha kolaydır. Fiziksel ihmal, ebeveynin çocuğunun beslenme, giyim, eğitim, sağlık, temizlik gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaması anlamına gelmektedir

(15). Duygusal ihmal ise çocukların duygusal gelişimleri için gereken ihtiyaçlarının karşılanmaması, gelişim dönemlerinin gerekliliklerinin yerine getirilmemesinden dolayı çocuğun zarar görmesi ve gelişiminin sekteye uğramasıdır. İhmal olguları, istismara göre daha göreceli olduğu için ortaya çıkması ve tanımlanması her zaman daha zordur. Uzun süreli bir şekilde okula devam etmeyen, gelişme geriliği olan, ruhsal problemler yaşayan çocuklarda ihmalden şüphelenilmelidir (16).

Çocukluk döneminde çocuğun gelişiminden sorumlu olan kişilerin anne babalar olduğu düşünüldüğünde çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili yapılan çalışmalarda ebeveynlerin özelliklerinin araştırılmasına ağırlık verilmiştir. Çocuğuna kötü davranan ve ihmal eden ailelerin tümü için geçerli olmamakla birlikte ailelerde bazı benzer ortak özellikler dikkati çekmektedir. Sosyal izolasyon, kültürel etkenler, istismara maruz kalmış ebeveyn, geniş aile yapısı, ebeveynlerin eğitim düzeyleri, parçalanmış aile yapısı, geleneksel inançlar, ailede alkol ve madde kullanımı, çocuğun engel durumu veya ailede engelli bir bireyin bulunması, ailenin ekonomik durumu çocuk istismarı için risk faktörü konumundadır (17). Ailenin gelir durumu ve sosyo-ekonomik düzeyi çocukların fiziksel ve psikososyal gelişimini ciddi ölçüde etkilemektedir. Dünyada her gün hayatını kaybeden 18.000 çocuktan büyük bir bölümünün ailesinin yoksul olduğu, bu çocuk ve ailelerin kırsal kesimde yaşadığı ve sağlıkları için gerekli olan basit tedavilere dahi ulaşamadıkları anlaşılmıştır (18).

Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan çalışmada ise 1.25 milyondan fazla çocuğun yıl içinde kötü muameleyle maruz kaldığı görülmüştür (19).

Bu konuyu açıklamak adına "Yatırım Teorisi" ve "İyi Aile Teorisi"si ortaya konmuştur. Yatırım teorisine göre aileler çocuklarına genetik özelliklerinin yanında yaşadıkları çevrenin sosyokültürel özelliklerini de aktarırlar. Çocuğun gelecekte başarılı olma ve sağlıklı bir gelişim seyri izleme şansı, ailesinin ona ne derecede iyi imkânlar sunabildiği ile doğru orantılıdır. İyi aile teorisine göre ise düşük gelirlili aileler çocuklarıyla sağlıklı iletişim kuramamaktadır. Bu ailelerde işsizlik, sağlık sorunları vs. gibi birçok stres faktörü bulunmaktadır. Teoriye göre bu etkenler ailedeki huzuru ve dolayısıyla çocuğun psikolojik gelişimini olumsuz etkilemektedir. Yatırım ve iyi aile teorilerine göre devletlerin yoksul anne-babaları ekonomik açıdan desteklemesi çocukların uğrayacakları istismar ve ihmal riskini azaltmanın yanı sıra zengin ailelerin çocuklarıyla aralarındaki farkı kapatma ve bu çocukların sosyal dışlanmaya maruz bırakılmasının önüne geçebilmektedir (20).

Çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi için çocuklar üzerinde ihmale ve istismara yol açan nedenlerin bilinmesi, bu nedenlerin irdelenmesi gerekmektedir. Yapılan araştırmalar aile içinde gelişen çocuk istismarı ve ihmalinin nedenlerini, anne-babanın genç olması, parçalanmış aileler, eşin ölümü, ailede ruhsal ya da fiziksel hastalık bulunması olarak sıralamış, bunun yanı sıra bu olguların en büyük nedenlerinden birinin de

yoksulluk olduğunu göstermiştir. Ailenin gelir durumu çocukların fiziksel ve psikososyal gelişimini ciddi ölçüde etkilemekte; çocukları kötü muameleye açık bir konuma sürüklemektedir (20). 2011 yılında UNICEF tarafından gerçekleştirilen bir araştırmaya göre 15 yaşından küçük çocukların dörtte biri yoksulluk sınırının altındadır. Yoksul ailelerde, ailedeki üye sayısı diğer aileler ile karşılaştırıldığında daha fazladır ve bu da çocukları yoksulluğa açık bir konuma sürüklemektedir (21). Avrupa Komisyonu yoksul ailelerin çocuklarının sağlık sorunlarıyla daha fazla karşılaştığını, akademik başarılarının daha düşük olduğunu, psikososyal gelişimlerinin daha geride olduğunu ve kronik rahatsızlıklara daha açık konumda bulduklarını belirtmiştir (22). Yoksulluk çocukların eğitim hayatlarını da olumsuz etkilemektedir. Çoğu çocuk maddi imkânsızlıklardan dolayı okula devam edememektedir (6).

Çocuk sayısı fazla olan aileler, kırsal alanda yaşayan aileler, tek ebeveynli aileler, kırdan kente göç eden aileler, düzenli bir gelire sahip olmayan aileler, eğitim seviyesi düşük aileler ve engel durumu bulunan aileler yoksullukla karşı karşıya kalan çocukların ailelerinin özellikleridir (21). Yoksul ailelerde büyüyen çocukların ihmalden kaynaklı yaralanmalar, yetersiz beslenmeden kaynaklanan gelişim geriliği, suça sürüklenme sorunları ile karşılaşmaları ekonomik anlamda yeterli ailelerin çocuklarına göre daha yüksektir (23). Yoksul aileler, çocuklarını yaşa ve gelişimlerine uygun olmayan işlerde çalıştırarak çocuk işçiliğine sebep olmaktadır. Bu durum

çocukların eğitim hayatını yarıda bırakmasına, uzun saatler sokakta kalarak sağlık sorunları yaşamalarına, beslenme sorunlarının olmasına ve ihmal-istismara uğramalarına neden olmaktadır (24). Yoksul ailelerin çocuklarında uyaran eksikliği, stres, yetersiz ilgi sebebi ile öğrenme güçlüğü, anksiyete, hiperaktivite, saldırganlık gibi davranış sorunları daha fazla görülmekte ve bu çocuklar sıklıkla yaşıtlarına göre psikososyal gelişimleri açısından daha fazla sorunla karşılaşmaktadırlar (22). 2009 yılında TÜİK tarafından yürütülen araştırmada, 6 yaşından küçük çocukların %24'ünün yoksulluk sınırı altında yaşadığı ortaya konmuştur. Aynı zamanda, araştırmada çocuk işçiliğine dair veriler; çalıştırılan çocukların büyük çoğunluğunun eğitim hayatına devam etmediğini, bunun da yoksulluğun nesiller arası geçişe neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır (25).

Toplumların kalkınabilmesi, içinde yaşayan çocukların sağlıklı bir şekilde gelişebilmeleri ve her türlü kötü muameleden korunarak mümkün olabilmektedir. Özellikle yoksul ailelerin çocuklarının da diğer çocuklar gibi eğitim ve sağlık alanında eşit katılımının sağlanabilmesi, bu ailelere sunulan hizmetlerin geliştirilebilmesi ve yoksul ailelerde yetişen çocukların kendi potansiyellerini gerçekleştirebilecekleri kaliteli hizmetlere erişimlerini sağlamak önemlidir (24). Yoksul ailelerde çocukların yaşadığı ihmal ve istismardan korunabilmesi için ailelerinin yaşam kalitesi ve eğitimi artırılmalı, ebeveynlerin çocuk bakımında geleneksel değerlerle hareket etmesinin önüne geçilmeli, ekonomik eşitsizliklerin giderilmeye

çalışılmalı bunun yanı sıra var olan hizmetlere ek hizmetler geliştirilmelidir (4). Bu çalışmanın amacı, alt sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerin çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki farkındalık düzeylerinin incelenmesi oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma betimleyici tipte kesitsel bir çalışma olup araştırmada düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda farkındalık düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini Ankara'da yaşayan 137 anne/baba oluşturmaktadır. Araştırma kriterlerine uygun olarak dâhil edilen 137 yetişkine ölçek soruları yüz yüze görüşme tekniğiyle uygulanmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve "Ebeveynlere Yönelik İstismar Farkındalık Ölçeği" uygulanmıştır. Ölçekte toplamda 18 madde vardır ve alınabilecek en düşük puan 18 en yüksek puan ise 90'dır. 18-42 puan aralığı düşük düzeyde istismar, 42-66 puan aralığı orta düzeyde istismar, 66-90 puan aralığı ise yüksek düzeyde istismarı ifade etmektedir.

Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu için uzman görüşü alınmıştır. Katılımcıların ölçekten aldıkları puanlarla sosyodemografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla İlişkisiz (Bağımsız) Örneklem T-Testi ve İlişkisiz Örneklem için Tek Faktörlü Varyans Analizi kullanılmıştır. İstatistiksel analizler için IBM SPSS

Statistics 23.0 kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan kişilerin %1,5'i 18-24 yaş aralığında, %19'u 25-30 yaş aralığında, %42,3'ü 31-36 yaş aralığında, %25,5'i 37-42 yaş aralığında ve %11,7'si 42 ve üstü yaş aralığındadır. %94,9'u kadın, %5,1'i ise erkektir. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde, %12,4'ünün okur-yazar olmadığı, %43,8'i ilkokul, %24,1'i ortaokul, %18,2'si lise ve %1,5'i üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcılardan %2,2'si hiç evlenmediğini, %36,5'i evlilik birliğinin devam ettiğini, %3,6'sı gayri resmi birliktelik yaşadığını, %11,7'si eşi ile ayrı yaşadığını, %7,3'ü eşinin öldüğünü ve %38,7'si ise eşi ile boşandığını belirtmiştir. Katılımcıların %40,9'u il merkezinde, %56,2'si ilçe merkezinde, %2,9'u ise bucak veya köyde yaşamaktadır. Katılımcıların sosyal yardımlardan faydalanma sürelerine bakıldığında ise %70,1'inin 1 yıl, %29,9'u 2 yıl ve üstüdür.

Tablo 2.'de görüldüğü gibi kadın katılımcıların ebeveynlere yönelik istismar farkındalık ölçeğinden aldıkları ortalama puan ($\bar{X}=2,34$) ve erkek katılımcıların aynı ölçekten aldıkları ortalama puan ($\bar{X}=2,33$) arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmamaktadır ($t_{(135)} = -0,005$; $p>0,05$).

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Yaş	n(%)
18-24	2(1,5)
25-30	26(19,0)
31-36	58(42,3)
37-42	35(25,5)
42 ve üstü	16(11,7)
Cinsiyet	
Kadın	130(94,9)
Erkek	7(5,1)
Eğitim Durumu	
Okur-yazar değil	17(12,4)
İlkokul	60(43,8)
Ortaokul	33(24,1)
Lise	25(18,2)
Üniversite	2(1,5)
Meslek	
İşçi	2(1,5)
Kendi işini yapıyor	1(0,7)
Diğer	5(3,6)
Çalışmıyor	129(94,2)
Medeni Durum	
Hiç Evlenmedi	3(2,2)
Evli	50(36,5)
Gayri Resmi Birliktelik	5(3,6)
Ayrı yaşıyor	16(11,7)
Eşi Öldü	10(7,3)
Boşandı	53(38,7)
Yaşanılan yer	
İl merkezi	56(40,9)
İlçe merkezi	77(56,2)
Bucak/köy	4(2,9)
Sosyal Yardımlardan faydalanma süresi	
1 yıl	96(70,1)
2 yıl ve üstü	41(29,9)

Tablo 2. Ailelerin İstismar Farkındalık Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre farklılaşmasını gösteren T-Testi Sonuçları

Ailelerin İstismar Farkındalık Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları							
Ölçek	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
İstismar farkındalık ölçeği	Kadın	130	2,33	,45	135	-	,99
	Erkek	7	2,33	,59			

Tablo 3.'te görüldüğü gibi okur-yazar olmayan katılımcıların ebeveynlere yönelik istismar farkındalık ölçeğinden aldıkları ortalama puan ($\bar{X}=2,52$), ilkokul eğitim durumuna sahip olan katılımcıların aynı ölçekten aldıkları ortalama puan

($\bar{X}=2,47$), ortaokul eğitim durumuna sahip olan katılımcıların aldıkları ortalama puan ($\bar{X}=2,13$), lise eğitim düzeyine sahip katılımcıların aldıkları ortalama puan ($\bar{X}=2,13$) ve üniversite eğitim düzeyine sahip katılımcıların aldıkları ortalama puan ($\bar{X}=2,12$) olarak hesaplanmıştır. ‘‘Ebeveynlere Yönelik İstismar Farkındalık Ölçeği’’nden alınan ortalama puanlar katılımcıların eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($F_{(4,132)}=5,82;p<0,05$). Okur-yazar olmayan katılımcıların ortalaması en yüksek değere sahiptir ($\bar{X}=2,52$). Okur-yazar olmayan katılımcıları ilkokul eğitim durumuna sahip katılımcılar izlemektedir ($\bar{X}=2,47$). Sonuç olarak, okur-yazar olmayan ve ilkokul eğitim düzeyine sahip kullanıcıların ölçekten aldıkları ortalama puanlar diğer eğitim durumuna sahip katılımcılardan daha yüksektir. Hiç evlenmeyen katılımcıların ölçekten aldıkları ortalama puan ($\bar{X}=2,33$), evli olan katılımcıların ölçekten aldıkları ortalama puan ($\bar{X}=2,24$), gayri resmi birliktelik yaşayan katılımcıların ortalama puanı ($\bar{X}=1,80$), ayrı yaşayan katılımcıların ortalama puanı ($\bar{X}=2,31$), eşi ölen katılımcıların ortalama puanı ($\bar{X}=2,90$) ve boşanmış olan katılımcıların ortalama puanı ($\bar{X}=2,38$) ile katılımcıların medeni durumları arasında istatistiksel anlamda farklılaşma vardır.

($F_{(5,131)}=3,28;p<0,05$). Sonuç olarak, eşi ölmüş ve bekâr olan katılımcıların ölçekten aldıkları ortalama puanlar diğer medeni durumdaki katılımcılardan daha yüksektir.

Tablo 4. Ailelerin ölçekten Aldıkları sosyal yardımlardan Faydalanma Süresi Arasındaki İlişiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Korelasyon Analiz Sonuçları

Değişkenler	R	P	N
Yaş	,11	,21	
Faydalanma süresi	,03	,69	137

Tablo 4'te görüldüğü gibi ailelerin ebeveynlere yönelik istismar farkındalık ölçeğinden aldıkları puanlar ile sosyal yardımlardan faydalanma süresi arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde (0,034) istatistiksel anlamda bir ilişki yoktur ($p>0,05$).

Tablo 5'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan katılımcılar arasında en yüksek puan 72, en düşük puan ise 24'tür. Katılımcıların ölçekten aldıkları ortalama puan 57.18'dir.

Tablo 5. Katılımcıların İFÖ'den Aldıkları Ortalama Puanlar

Ölçek	Min-Max	X±SD
İFÖ	24-72	57.18±f .08

TARTIŞMA

Yapılan araştırmada anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeylerinin eğitim düzeyi ile birlikte arttığı saptanmıştır. Katılımcıların eğitim düzeyinin düşük olduğu, doğru bilgiye ulaşmakta güçlük çektikleri ve bu nedenle çocuk istismarı hakkındaki yanlış tutum ve davranışlarının devam ettiği düşünülmektedir. Zeytinoğlu ve Kozcu (1990), anne-babaların

fiziksel istismarla ilgili tutumlarını incelemek amacıyla Ege Bölgesi'ndeki çeşitli illerde yaşayan 767 kişi üzerinde yaptıkları çalışmada elde edilen bulgulara göre çocuğunu istismar eden anne-babaların düşük eğitim düzeyine sahip oldukları görülmüştür (6). Zuravin yaptığı araştırmada çocuklarını ihmal eden anne-babaların etmeyenlere göre daha az eğitim seviyesine sahip olduklarını bulmuştur (26). Kağıtçıbaşı tarafından yapılan çocuğun değeri araştırmasında çocuğun algılanan değeri ile eğitim arasında bir ilişki bulunduğu; çocukların ev işlerine yardımı ve ailenin ekonomik açıdan gelir getirmesi gerekliliği düşüncesi anne-babaların eğitim seviyesi yükseldikçe azalmaktadır (3).

Anne/babaların yaş durumu ile istismar bilgi düzeyleri açısından bir farklılık bulunamamıştır. Bu durumdan çocuk istismarının tüm yaş grupları için ağır bir durum olduğunu, ebeveynlerin tümünü içine alan politikalar geliştirilmesi ve üretilmesi gerektiği sonucuna ulaşılabilir. Koçak ve Büyükgönenç tarafından 2011 yılında 425 erişkinle toplumdaki bireylerin çocuk istismarı ve ihmeline bakış açısını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen araştırmada ise anne ve babanın yaşının çocuk istismarında önemli olmadığı görülmüştür (27). Bilir, Arı, Dönmez ve Güneysu (1991) sekiz ildeki 4-12 yaşları arası 16.100 çocuğu içeren, fiziksel ve duygusal istismara maruz kalan çocukların oranlarını belirlemek amacıyla yaptığı araştırmada ise genç yaşta anne babaların çocuklarını daha çok örselediği ve bu konudaki bilinç düzeylerinin daha düşük olduğu göze çarpmaktadır (28).

Barlet'in adölesan annelerle yaptığı çalışmada ortaya çıkan sonuçlara göre, annenin yaşından çok annelerin çocukluk çağında istismara maruz kalıp kalmamalarının ihmal ve istismar davranışında belirleyici olduğunu belirtmiştir (29).

Sosyal yardımlardan faydalandıklarını söyleyen anne ve babaların sosyal yardımdan faydalanma süresi ile çocuk istismarı ve ihmali bilgi düzeyleri ile arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Bu bulguya göre, yapılan sosyal yardımların ailede yoksulluk sonucu yaşanan çocuk istismarı ve ihmali önlemeye yetmediği, bu ailelerin kronik yoksulluğa itildiği ve uzun dönemde yardım almaya devam ettikleri görülmüştür. Araştırma sonuçlarına benzer şekilde, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yoksul ailelerin yoksulluğunu azaltmaya yönelik yapılan çalışmaların çocuk istismarını ve ihmali azaltmaya yetmediği görülmüştür. Yardımların fiziksel anlamda istismarı azaltabildiği ancak yardım alan ailelerin çocuklarını duygusal olarak istismar ve ihmale devam ettiği saptanmıştır. Bu yüzden ihmal ve istismar olgularına daha geniş bir perspektiften bakmak yararlı olacaktır (30). Sedlak ve Broadhurst da ailelere yapılan sosyal yardımların aileyi ekonomik anlamda güçlendirmesine rağmen aile içindeki çocuk istismarı ve ihmali azaltmaya yetmediği sonucuna ulaşmıştır (31).

Anne ve/veya babadan birinin olmaması ve parçalanmış ailelerin istismar ve ihmali konusundaki bilincinin düşük olduğu bulunmuştur. Hancı (2008) tarafından, İzmir'de beş eğitim hastanesinde, çocuk istismarı tanısı alan 32 olguyla

ilgili araştırmada çocuk istismarı ile ilişkili risk faktörlerinden en sık saptananlar sırayla: Düşük eğitim düzeyi %75, anne/babada ruhsal sorun %69, düşük sosyo-ekonomik düzey %56 ve parçalanmış aile %44 oranında belirlenmiş, anne ve babanın medeni durumunun ihmal ve istismar bilinç düzeyinde önemli bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır (32). Sedlak ise araştırmasında tek ebeveynli özellikle sadece baba ile yaşanan evlerde istismar ve ihmali riskinin arttığını saptamıştır (33).

SONUÇ

Türkiye'de çocuk istismarı ve ihmali son zamanlarda özellikle dikkate alınmaya başlanmış ve bu konuda çalışmalar sıklaşmıştır fakat bu konuda yapılan çalışmalar daha çok meslek grupları ve kuruluşlarda çalışan meslek elemanlarına yöneliktir. Bu çalışmada alt sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerin çocuk istismarı bilinç düzeyinde anne-babanın yaşının önemi olmadığı; ancak yaşça büyük ebeveynlerin çocuk ihmali konusunda daha az bilinçli olduğu, katılımcıların eğitim durumu arttıkça bilinç düzeylerinin arttığı, boşanmış ve eşini kaybetmiş ebeveynlerin ihmali istismar bilinç düzeyinin daha düşük olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Çocuk istismarı ve ihmalinin nedenlerinin tespit edilmesi ihmali ve istismarın önlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Yoksulluk, çocukların fiziksel ve psikososyal gelişimini ciddi ölçüde etkilemektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda farkındalık düzeylerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, katılımcıların eğitimi

durumu arttıkça bilinç düzeylerinin arttığı, boşanmış ve eşini kaybetmiş ebeveynlerin ihmal ve istismar konusundaki bilinç düzeylerinin daha düşük olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi için risk faktörlerine sahip özellikle alt sosyo-ekonomik seviyedeki ailelerin bilinçlendirilebilmesi için eğitimlerin planlanması, risk grubundaki yoksul ailelerin tespiti ve bu ailelere yapılan yardımların geliştirilebilmesi için izlenmesi gerekliliği düşünülmektedir. Önleyici eğitim ve farkındalık çalışmaları vasıtasıyla ailelerin ihmal ve istismar bilinç düzeyinin artırılması gerekmektedir. Bu eğitimlerin kapsamını, anne ve babaların çocuklarına yönelik yanlış tutumlarını değiştirmek, çocukla doğru bir şekilde iletişim kurma becerilerini anne ve babalara anlatmak, bunun yanı sıra çocuğun gelişimsel özellikleri hakkında ebeveynlere bilgi vermek oluşturmaktadır.

Ailelerin koşullarına göre sosyal hizmet ve sosyal yardım sağlanması, sağlanan sosyal yardımların içeriğinin ailenin içinde bulunduğu koşulları iyileştirecek, ailedeki bireylerin yaşam kalitesini artıracak, çocuk ihmal ve istismarına neden olabilecek risk faktörlerini elimine edecek şekilde değiştirilmesi ve yeniden yapılandırılması ve sosyal yardımdan faydalandırılan ailelerin düzenli aralıklarla izlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Wyness Michael. Childhood and society. Hamshire: Palgrave Macmillan; 2006.
2. James A, Jenks C, Prout A. Theorizing childhood. Cornwall: Polity Pres; 1999.
3. Kağıtçıbaşı C. The changing value of children in turkey. Honolulu: East-West Center; 1982.

4. Acehan S, Bilen A, Gülen M. Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi. 2013; 22(4): 591-614.
5. Cılga İ. Çocuk sağlığı ve refahı açısından çocuk hakları sözleşmesi. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi. 1996; 5(4): 123-124.
6. Zeytinoğlu S, Kozcu Ş. Fiziksel çocuk istismarı konusunda bir araştırma. Seminer Psikoloji. 1990; 6(7): 77-84.
7. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri. Ankara; D.E; 2000.
8. Bilir Fİ, Arı M, Atik B, San NP. Konya, kayseri, denizli il merkezlerinde 4-12 yaş grubu 4003 çocuk üzerinde dövülme sıklığı ve bununla ilgili bazı duygusal sorunların taranması. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi. 1987; 2(1): 3-9.
9. Polat O. Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı. 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2017.
10. Polat O. Çocuk ve şiddet. 1.Baskı. İstanbul: Der Yayıncılık; 2001.
11. Cüceloğlu D. İkimizdeki çocuk. 38.Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi; 2007.
12. Polansky NA, Gaudin JM, Ammons PW. The psychological ecology of the neglectful mother. Child Abuse Neglect. 1985; 9(1): 265-275.
13. Tıraşçı Y, Gören S. Çocuk istismarı ve ihmal. Dicle Tıp Dergisi. 2007; 34(1): 82-86.
14. Harrington D, Zuravin S, Depanfilis D, Ting L. Theneglectscale: confirmatory factor analyses in a low-income sample. Child Maltreat. 2002; 4(1): 359-368.
15. Polat O. Klinik adli tıp. 1.Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2004.
16. Polat O. Tüm boyutları ile çocuk istismarı. 2.Baskı. İstanbul: Seçkin Yayınları; 2007.
17. United Nations children's fund, committing to child survival: a promise renewed, progress report.[Internet]. 2013 [15 Nisan 2019 tarihinde erişildi] Erişim adresi: http://www.unicef.org/lac/Committing_to_Child_Survival_APR_9_Sept_20_13.pdf.
18. US Department of Health and Human Services. Fourth national incidence study if child abuse and neglect.[Internet]. 2001 [19Mayıs 2019 tarihinde erişildi] Erişim adresi: <https://www.acf.hhs.gov/sites/default>
19. Mayer S. What money can't buy: family income and children's life changes. Chicago: The University of Chicago Pres; 2003.
20. Türkiye'deki çocukların durumu raporu yoksul çocuklar.[Internet]. 2001 [15 Nisan 2019 tarihinde erişildi] Erişim adresi: www.unicef.org
21. Anthony EK, King B, Austin MJ. Reducing child poverty by promoting child well-being: identifying best practices in a time of great need. Child and Youth Services Review. 2011; 33(10): 1999-2009.
22. Aber JL, Jones S, Cohen S. The impact of poverty on the mental health and development of very young children. New York: Guildford Press; 2000.
23. Kurnaz Ş. Çocuk yoksulluğu. Aile ve Toplum Dergisi. 2007; 9(3): 47-55.
24. Karakaş B, Çevik ÖC. Çocuk refahı: çocuk hakları perspektifinden bir değerlendirme. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2006; 18(3): 887-906.
25. Zuvarin SJ, Taylor R. The ecology of child maltreatment: identifying and characterizing high risk neighborhoods. Child Welfare. 1987; 66(1): 497-506.
26. Koçak C, Büyükgöncü L. Toplumdaki bireylerin çocuk istismarına yönelik bilgi ve görüşleri. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2011; 4(1): 89-104.
27. Bilir Ş, Arı M, Dönmez NB, Atik B. Türkiye' nin 16 ilinde 4-12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelenmesi. Aile ve Toplum. 1991; 1(1): 32-56.
28. Barlett DJ, Easterbrooks A. Links between physical abuse in childhood and child neglect among adolescent mothers. Children and Youth Services Review. 2012; 34(11): 2164-2169.

29. Crittenden PM. Child neglect: causes and contributors. Thousand Oaks: CA Sage; 1999.
30. Sedlak AJ, Broadhurst DD. Third national incidence study of child abuse and neglect. Washington: U.S. Government Printing Office; 1996.
31. Hancı İH. (2008). İzmir'de eğitim hastanelerinde çocuk istismarı tanısı alan olgularla ilgili İzmir çocuk istismarı araştırma grubunun on sekiz aylık deneyimi.[Internet]. 2008 [24 Nisan 2019 tarihinde erişildi]. Erişim adresi: <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/cocukistismari>
32. Sedlak AJ. Risk factors for the occurrence of child abuse and neglect. J. Aggression Maltreatment. 1997; 1(1): 149-187.

Tablo 3. Ailelerin ölçekten alınan puanlarla eğitim durumu ve medeni duruma göre farklılaşmasını gösteren ANOVA tablosu

Ölçek	Özellikler	N	\bar{x}	S	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	17	2,52	0,22	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	4,20	4	1,06 0,18	5,82	0
	İlkokul	60	2,47	0,50		23,98	132			
	Ortaokul	33	2,13	0,40		28,21	136			
	Lise	25	2,12	0,38						
	Üniversite	2	2,12	0,12						
Medeni Durum	Hiç Evlenmedi	3	2,33	0,58	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	5,18	5	1,04 0,32	3,28	0,008
	Evli	50	2,24	0,52		41,38	131			
	Gayri Resmi Birliktelik	5	1,80	0,45		46,55	136			
	Ayrı Yaşıyor	16	2,30	0,48						
	Eşi Öldü	10	2,90	0,74						
	Boşandı	53	2,38	0,59						